

FAN:

EKOLOGIYA

Mavzu

07

ATROF-MUHITNI MUHOFAZA QILISH
SOHASIDA XALQARO XAMKORLIK VA
ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR

Razzakov Ruslan

Ekologiya va SRB kafedrası

Reja

1

- *Xalqaro ekologik hamkorlik tushunchasi (XEH), XEHning shakllari*

2

- *Atrof-muhitni muhofaza qilishning xalqaro ob'yektlari*

3

- *Atrof-muhit muhofazasi va tabiatdan foydalanish masalalari bo'yicha xalqaro Konvensiya va kelishuvlar*

Xalqaro ekologik hamkorlik – deganda xalqaro miqiyosda atrof-muhitni himoya qilish bo'yicha *shartnomalar, rezolitsiya, konvensiyalar* tuzish, *xalqaro ekologik me'yorlarni* ishlab chiqish va ular ustidan nazoratni ta'minlash bo'yicha hamkorlik, *global va hududiy* muammolarni hamkorlikda yechish, *ilmiy tadqiqotlar* va *konferensiyalar* o'tkazish tushuniladi.

1

- **Rezolutsiya** (to resolve – xal qilish, yechim topish) – ma’lum bir muammoni muhofaza qilishdan so’ng qabul qilingan qaror.

- **Shartnoma** – siyosiy ahamiyat kasb etuvchi va boshqa siyosiy, iqtisodiy, ma’rifiy-madaniy masalalar qatori atrof-muhit muhofazasiga oid xalqaro meyorlarni o’zida aks ettiruvchi hujjat

- **Konvensiya** – ma’lum bir turdagi xalqaro munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan shartnoma

XEH quyidagi tamoyillarga asoslangan bo`lishi lozim:

- Sayyoramizdagi har bir inson sog`lom ekologik sharoitlarda yashash huquqiga ega ekanligi;
- Har bir mamlakat atrof-muhit va tabiiy resurslardan o`z fuqarolarri manfaatlarini yo`lida foydalanish huquqiga ekan ekanligi;
- Bir davlatning ekologik muvaffaqiyati boshqa davlatlar hisobiga bo`lmasligi yoki ularning manfaatlariga zid bo`lishiga yo`l qo`ymaslik;
- Har bir davlat hududidagi ishlab chiqarish faoliyati shu davlatdagi va undan tashqaridagi tabiiy muhitga zarar yetkazmasligini ta`minlash;
- Ekologik oqibatlarini bashorat qilib bo`lmaydigan har qanday xo`jalik va boshqa turdagi faoliyatlarni amalga oshirilishiga yo`l qo`ymaslik;
- Tan olingan xalqaro me`yorlar va andozalar asosida atrof-muhit, tabiiy resurslar va ulardagi o`zgarishlar ustidan nazorat o`rnatish;
- Atrof-muhit muammolari bilan bog`liq barcha kelishmovchiliklarni tinchlik yo`li bilan hal etish

XALQARO EKOLOGIK HAMKORLIKNING SHAKLLARI.

Davlatlararo hamkorliklarning sayyoramizda biosferaning yagonaligidan va insonlarning ta'siri hech qanday davlat chegaralari bilan cheklanmasligidan kelib chiqadi. Oxirgi yillarda insoniyatni tashvishga solayotgan ko'plab mintaqaviy va umumsayyoraviy ekologik muammolar faqatgina davlatlararo hamkorlik yo'li bilan hal qilinishi mumkinligi ma'lum bo'lib qoldi.

Hozirgi vaqtda Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida hamkorlikning ikki asosiy shakli ajratiladi:

- 1. Atrof muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslarda oqilona foydalanishga qaratilgan ikki tomonlama va ko'p tomonlama shartnoma va konvensiyalar;*
- 2. Xalqaro tabiatni muhofaza qilish tashkilotlari.*

DAVLATLARARO TUZILGAN EKOLOGIK BITIMLAR.

Ўзбекистон БМТ ва ЕХХТ халқаро институтларига қўшилиб, атроф-муҳитга доир 9 та конвенция ва мос келувчи ривожланиш дастурларини ратификация қилди, атроф-муҳит муҳофазаси соҳасида ҳамкорлик ҳақида 12 та халқаро келишув имзолади. Атроф-муҳит муҳофазаси ва ривожланиш соҳасидаги халқаро ҳуқуқий ҳужжатларни ратификациялаш ва уларга қўшилиш Ўзбекистоннинг халқаро ҳамжамият олдидаги ўз мажбуриятларини бажаришнинг муҳим элементи ҳисобланади.

Ўзбекистон БМТ раҳбарлигидаги табиатни глобал асраш конвенцияларининг энг асосий иштирокчиси бўлиб, улар бўйича ўз мажбуриятларини белгилаб олди, хусусан:

- озон қатламини ҳимоялаш Вена конвенцияси (18.05.1993 й);
- озон қатламини емирувчи моддалар бўйича Монреаль баённомаси (18.05.1993 й);
- озон қатламини емирувчи моддалар бўйича Монреаль баённомасига Лондонда-ги ўзгартиришлар (01.05.1998 й);

DAVLATLARARO TUZILGAN EKOLOGIK BITIMLAR.

- озон қатламини емирувчи моддалар бўйича Монреаль баённомасига Копенгагендаги ўзгартиришлар (01.05.1998 й);
- табиий муҳитга душманларча таъсир кўрсатишнинг ҳарбий ёки бошқача турини тақиқлаш ҳақидаги Конвенция (26.05.1993 й);
- иқлим ўзгаришлари ҳақидаги Рамкали конвенция (20.06.1993 й) (Киот баённомаси 1999 й); жиддий қурғоқчиликка учраган ва чўл ҳудудлари кенгаяётган мамлакатларда, айниқса, Африкада чўл ҳудудлари кенгайишига қарши кураш бўйича конвенция (31.08.1995 й);
- хавfli чиқитларни мамлакатлар чегарлари орқали олиб ўтиш ва уларни йўқ қилиш устидан назорат ҳақидаги Базел конвенцияси (22.12.1995 й);
- биологик ранг-баранглик ҳақидаги Конвенция (06.05.1995 й);
- бутунжаҳон маданий ва табиий меросини сақлаш ҳақидаги Конвенция (22.12.1995 й);
- йўқолиб кетиш хавфи остида турган ёввойи ҳайвонлар ва ўсимликлар билан халқаро савдо ҳақидаги Конвенция (01.07.1997 й);

DAVLATLARARO TUZILGAN EKOLOGIK BITIMLAR.

- миграция қилаётган ёввойи ҳайвонлар турларини сақлаш бўйича Конвенция (01.05.1998 й);
- халқаро аҳамиятга эга бўлган, асосан сувда яшовчи қушлар учун аҳамиятли сув ва ботқоқ ерлари ҳақидаги Рамсар Конвенцияси (08.02.2002 й) талабларини тўлиқ бажаришни ўз зиммасига олди.

Юқорида санаб ўтилган конвенцияларга қўшилиш Ўзбекистонга халқаро молия-вий манбаларга йўл очиш, грант асосида 10 миллион доллардан ортиқ маблағни жалб қилишга имкон берди. Ўзбекистон Республикаси Экология ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси раҳбарлиги остида атроф-муҳитни муҳофаза қилиш соҳасида халқаро конвенция ва лойиҳаларни бажаришнинг молиявий ресурслари асосий манбаи глобал иқтисодий жамғарма (ГЭФ) – глобал аҳамиятга эга бўлган атроф-муҳит элементлари муҳофазаси ва иқтисодий ривожланишнинг экологик хавфсиз барқарорлигига хизмат қилиш учун тузилган халқаро траст жамғармаси ҳисобланади.

XALQARO EKOLOGIK TASHKIOTLAR

Food and Agriculture
Organization of the
United Nations

FAO– oziq-ovqat va qishloq xo`jaligi bo`yicha tashkilot. U yer, suv, o`simlik va hayvonlardan kompleks foydalanish, ularning unumdorligini oshirish muammolari bilan shug`ullanadi.

World Health
Organization

WHO- xalqaro sog`liqni saqlash tashkiloti. Atrof-muhit muhofazasining sanitary-gigiyenik masalalari bilan shug`ullanadi.

WMO- xalqaro meteorologik tashkilot. Iqlimdagi umumsayyoraviy o`zgarishlar bilan shug`ullanadi.

IMKO- dengizlar bo`yicha davlarlararo maslahat tashkiloti. Bu tashkilot dunyo dengiz va okeanlaridan foydalanishning ekologik jihatlari bilan shug`ullanadi. Yuqoridagilardan tashqari, BMTning ijtimoiy va iqtisodiy masalalar bilan shug`ullanuvchi kengashi EKOSOS faoliyatida ham atrof-muhit muhofazasiga jiddiy e`tibor beriladi.

Tabiiy ofatlarni bartaraf etishga yordam ko`rsatish bo`yicha byurosi (YUNDRO) turli davlatlar va tashkilotlarga tabiiy ofat natijasida yuzaga kelgan ekologik inqiroz holatida yordam ko`rsatishni tashkillashtiradi va olib boradi. Byuro Yer yuzida sodir bo`layotgan tabiiy ofatlar bo`yicha ma`lumotlar bankiga va har bir salbiy ekologik jarayonning oldini olishning aniq tadbirlarini qo`llash tavsiyanomalariga ega.

The logo for WSPA (World Society for the Protection of Animals) features the letters 'WSPA' in a bold, orange, sans-serif font. The letters are stylized with white diagonal lines running through them, giving it a dynamic and modern appearance.

Butunjahon hayvonlarni himoya qilish (WAP, Jahon hayvonlarni himoya qilish jamiyati, OIE) - bu dunyoning 150 dan ortiq mamlakatlarida faoliyat yuritadigan va 900 dan ortiq tashkilotlarni birlashtirgan xalqaro notijorat hayvonlarni himoya qilish tashkiloti.

Butunjahon tabiatni muhofaza qilish jamg'armasi, 1986 yilgacha - Butunjahon yovvoyi tabiat fondi (WWF) - tabiatni muhofaza qilish, tadqiqotlar va tabiiy muhitni tiklash bilan shug'ullanadigan xalqaro nodavlat tashkilot. Tashkilotning rasmiy nomi Butunjahon yovvoyi tabiat jamg'armasidan Butunjahon tabiat jamg'armasiga o'zgartirildi, ammo ko'pgina mamlakatlarda bu nom rasmiy bo'lib qolmoqda.

GREENPEACE

(ingliz Greenpeace, "yashil dunyo" deb tarjima qilinadi) - xalqaro ekologik tashkilot bo'lib, 1971 yilda Kanadada tashkil etilgan. Tashkilotning asosiy vazifasi ekologik tiklanishni rivojlantirish va odamlar va hokimiyat e'tiborini tabiatni muhofaza qilishga jalb qilishdir.

Evropa atrof-muhit agentligi (EEA) - bu atrof-muhit holati to'g'risida mustaqil ma'lumot beradigan Evropa Ittifoqining agentligi, shuningdek, Evropa atrof-muhit agentligi (EAD), Evropaning atrof-muhit bo'yicha agentligi (Kopengagenda joylashgan). Daniya).

XALQARO EKOLOGIK TASHKILOTLAR

1948-yilda tashkil topgan *Tabiat va tabiiy resurslarni muhofazalashning xalqaro ittifoqi (TMXI)* nodavlat tashkiloti bo'lib, u 100 dan ziyod davlat va 500 dan ziyod nodavlat tashkilotlarni a'zo qilib olgan. TMXIning asosiy vazifasi unga a'zo bo'lib kirgan mamlakatlar va ularda faoliyat yurgizayotgan tashkilot, birlashma, uyushma va fuqarolarning ekologiya sohasida hamkorligini yanada rivojlantirishdir.

TMXI tashkiloti quyidagi masalalar bo'yicha faoliyat yurgizadi:

- tabiiy o'simlik va hayvonot dunyosi hamda ekotizmlarni saqlab qolish;
- noyob va yo'qolib borayotgan o'simlik va hayvonot dunyosi turlarini hamda tabiiy yodgorliklarni saqlab qolish;
- qo'riqxonalar, rezervatsiya, milliy bog'larni tashkil qilish;
- ekologik o'quvni tashkillashtirish.

МИНТАҚАВИЙ ҲАМКОРЛИК.

- ✓ Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Европа Иқтисодий Комиссияси
- ✓ Узоқ масофали трансчегаравий ҳавони ифлослантириш тўғрисидаги конвенцияси
- ✓ Саноат фалокатларининг трансчегаравий таъсири тўғрисида конвенция
- ✓ Европа учун атропо-муҳит жараёни
- ✓ Осиё ва Тинч океани минтақаси учун иқтисодий ва ижтимоий комиссия

ИККИ ТОМОНЛАМА ҲАМКОРЛИК

Ўзбекистон Хитой, Грузия, Ҳиндистон, Исроил, Япония, Қозоғистон, Қирғизистон, Малайзия, Корея Республикаси, Словакия, Швейцария, Тожикистон, Таиланд, Туркия, Туркменистон ва Украина билан атропо-муҳитга тегишли компонентлар киритилган бир қатор икки томонлама битимлар имзолаган. Биринчи АҚШдан бери икки томонлама битимлар Озарбайжон (2006 йил), Қувайт (2008 йил) ва Бирлашган Араб Амирликлари (2006 йил) билан битимлар имзолади. 2007 йилда Ўзбекистон билан 11 Ҳозирги аъзолар: Афғонистон, Озарбайжон, Эрон Ислон Республикаси, Қозоғистон, Қирғизистон, Покистон, Тожикистон, Туркия, Туркменистон ва Ўзбекистон. 74 Хитой орасида атропо-муҳитни сақлаш ҳамда ҳайвонот ва ўсимлик дунёсини бошқариш борасида ўзаро тушуниш меморандуми имзоланди. Ўзбекистон билан Бирлашган Араб Амирликлар (БАА)и орасида атропо-муҳитни муҳофаза қилиш борасида ўзаро тушуниш меморандуми 2008 йилда имзоланиб Ўзбекистон ҳаракат дастурининг лойиҳасини ишлаб чиқди ва БААга кўриб чиқиш учун тақдим этди

CHET ELLARDA TABIATNI MUHOFAZA QILISH

Chet ellarda tabiatni muhofaza qilish o'ziga xos xususiyatlarga ega. Ko'pchilik mamlakatlarda 4 xil qo'riqxonalar mavjud:

- ✓ tabiiy rezervatlar-qat'iy rejim bilan ishlaydigan xatto kishilarning kirishi ham man etilgan katta maydonlar. Bunday qo'riqxonalarda noyob o'simliklar va hayvonlar qo'riqlanadi. Ularda ilmiy ishlar olib boriladi;
- ✓ milliy (xalq) parklar-yirik qo'riqxonalarda butun tabiiy kompleks muhofaza qilinadi. Badiiy qo'riqxonalar G'arbiy YEvropa, Afrika, Shimoliy Amerika, millatlar hamkorligidagi mamlakatlar juda keng tarqalgan bo'lib, bu qo'riqxonalar kishilar pul to'lab kiradilar. Eng katta va mashhur milliy parklarga yiliga bir necha 10 mln. kishi kiradi. Masalan: mashhur “Yellouston” milliy parkiga tashkil etilganidan beri (1872 yildan) hozirgacha 100 mlndan ortiq kishi kelib ketgan.

CHET ELLARDA TABIATNI MUHOFAZA QILISH

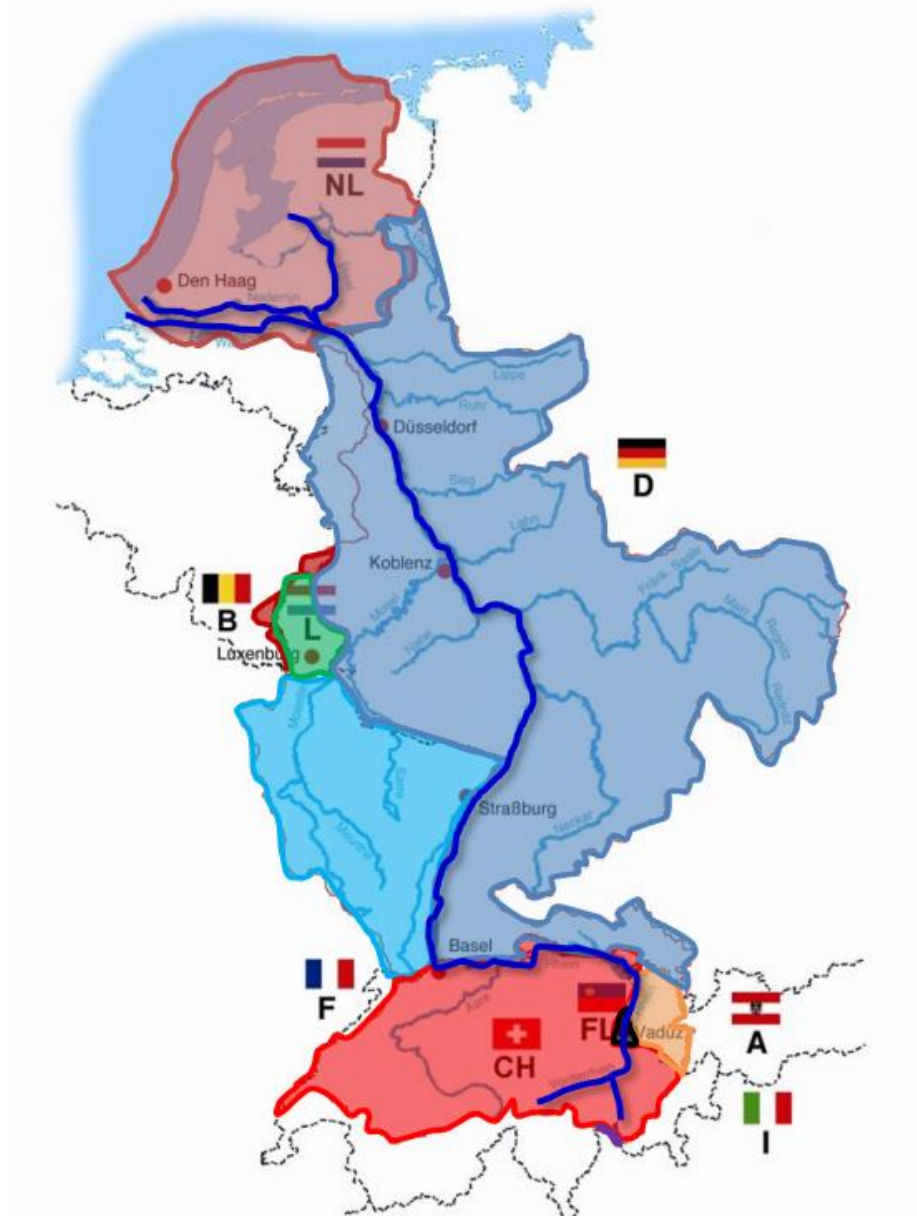
- ✓ tabiat yodgorliklari-g'or, er osti tog' jinslari ochilib qolgan joylar, katta yoki bahaybat daraxtlar, ajoyib shakldagi qoyalar, sharsharalar kabi ayrim ob'ektlar qo'riqlanadigan kichik qo'riqxonalaridir. Tabiiy yodgorliklar, tarixiy ob'ektlar bo'lib saqlanadi.
- ✓ chala balki qisman mavjud qo'riqxonalarda ayrim ob'ektlar muhofaza qilinadi. Badiiy qo'riqxonalar zakazniklar deb atalishi mumkin. Ov qilish yoki baliq tutish man etilgan maydonlar zakazniklar deb yuritiladi.

Chet mamlakatlarda qo'riqxonalarining umumiy soni va maydoni shuni ko'rsatadiki, aholi zich yashaydigan va tabiiy sharoiti xilma-xil bo'lgan mamlakatlarda qo'riqxonalar nisbatan katta maydonni egallagan.umuman olganda, dunyoda qo'riqlanadigan maydonlar juda notekis joylashgan.

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

O'zbekiston Respublikasi 1985 yilgi Ozon qatlamini himoya qilish (Vena) konvensiyasi, 1987 yilgi Ozon qatlamini emiruvchi birlashmalar bo'yicha protokol (Monreal), 1989 yilgi (Bazel) xavfli chiqindilarni chegaralararo tashishni nazorat qilish konvensiyasi, 1992 yil (Rio-de-Janeyro) biologik rang-baranglikni saqlash konvensiyasi, 1992 yilgi (Nyu-York) iqlim o'zgarishi tomonidagi konvensiyalarga qaraladi. Ushbu yo'nalishda faol xarakatlar amalga oshirilmoqda. Ekologiya va atrof-muhitni muhofazasi sohasidagi har qanday davlatlaro hamkorlik ekologik vaziyatni mahalliy, regional va global darajada yaxshilashning asosidir.

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

The Netherlands

Germany

France

Luxembourg

Belgium/Wallonia

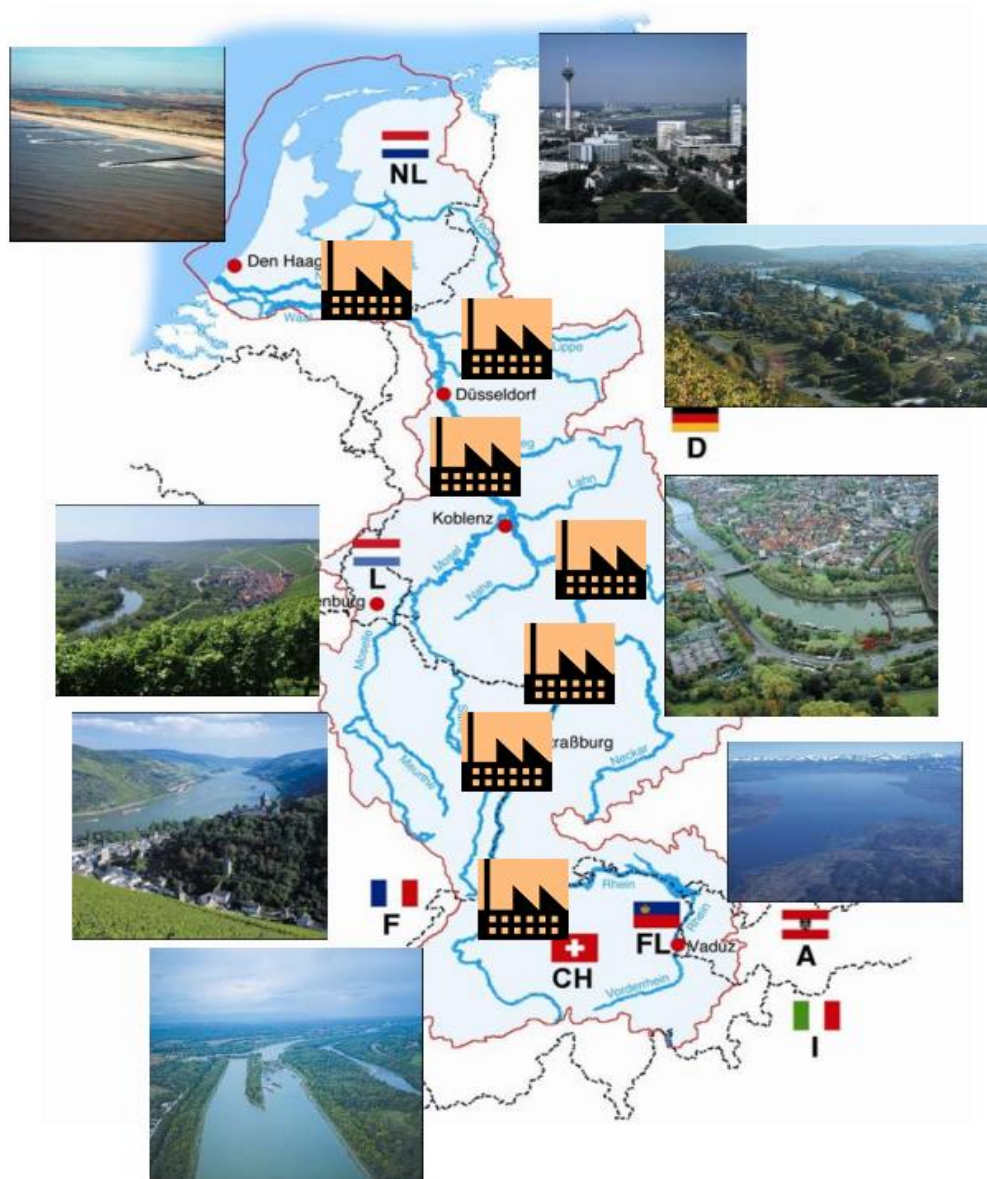
Switzerland

Austria

Liechtenstein

Italy

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

**Main stream
Length: 1233 km**

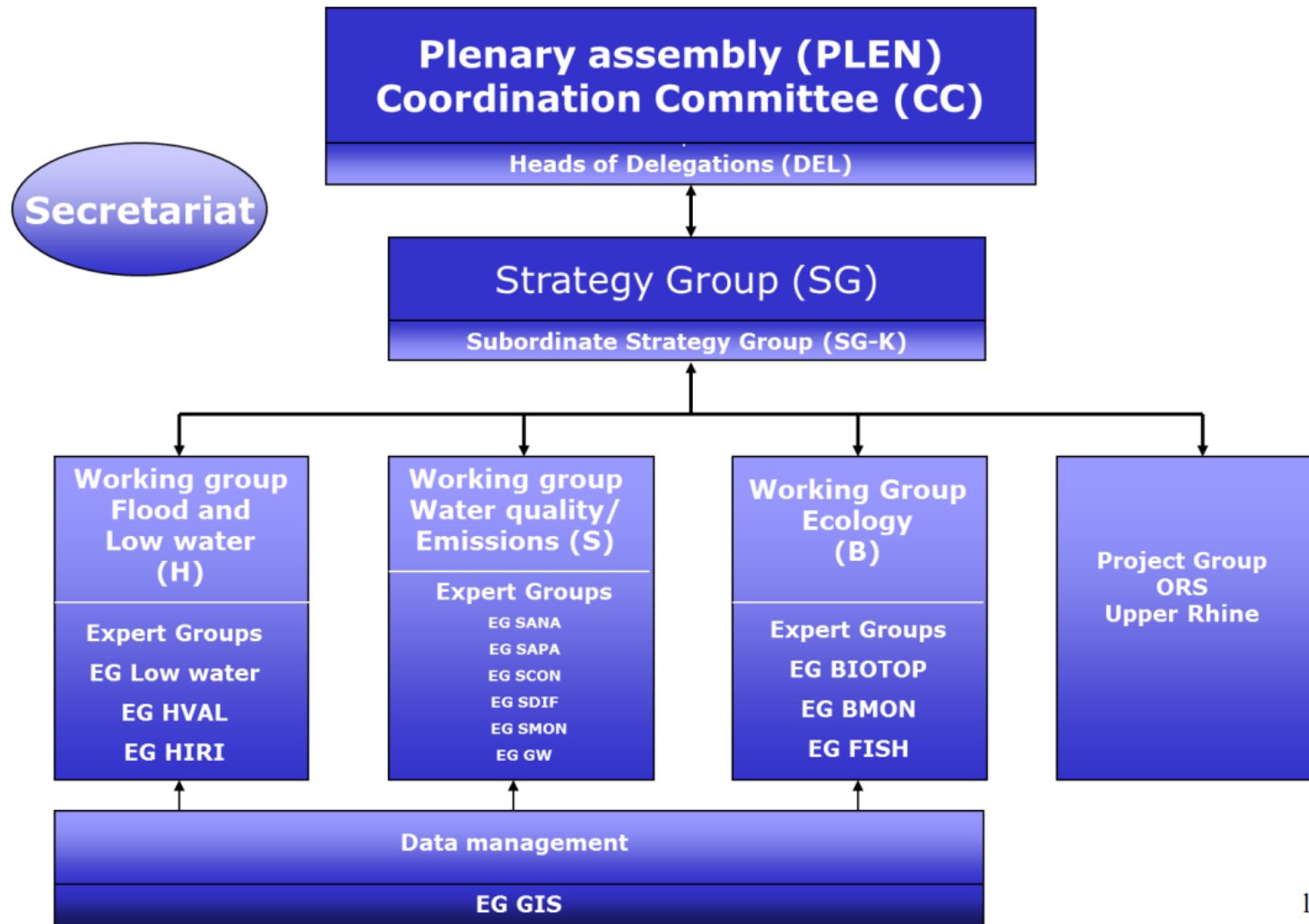
**60 million
inhabitants** in 9
countries

**Drinking water
supply** for 30 million
people

**Europe's most
important navigation
route** (825 km)

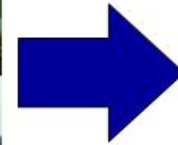
EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

ICPR: How are we organized?

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

The turning point 1986: Fire at Sandoz, Basel (CH)

**„Rhine action
program“
(1987-2000)**

„Salmon 2000“

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

RIVER RHINE – 1970's SEWER OF EUROPE

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

Transboundary flood management- WHY?

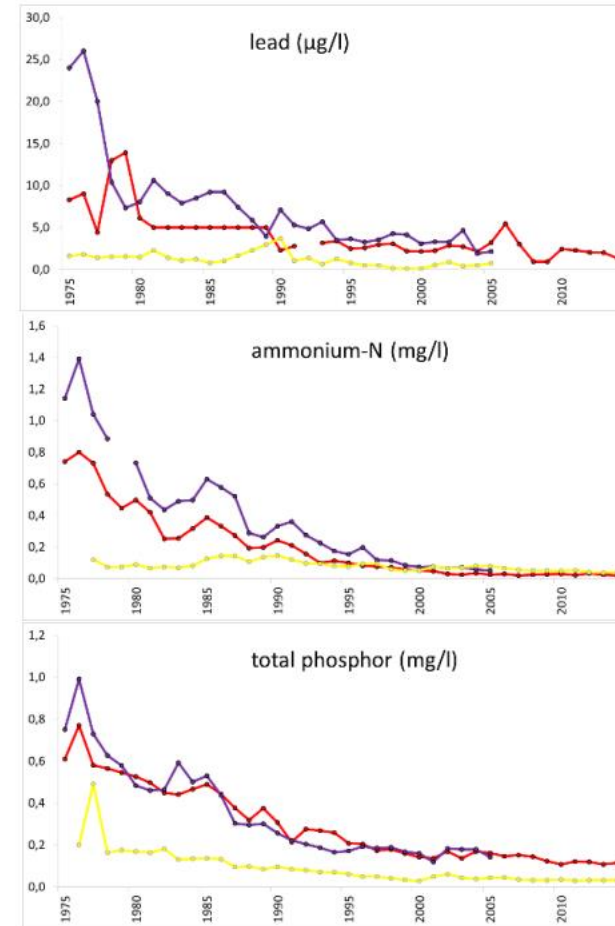
**Dec. 1993 and
Jan./Feb. 1995
Cities flooded in
Germany and The
Netherlands**

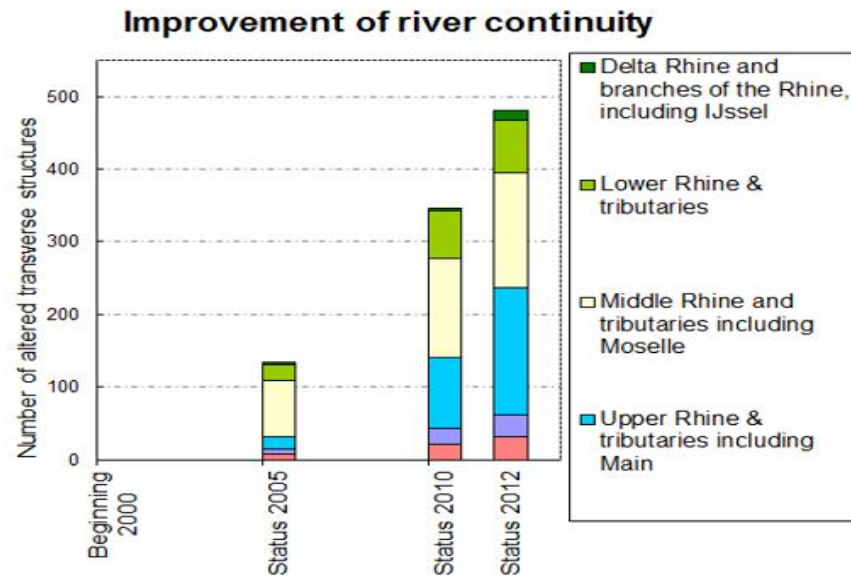
normal situation

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

Water quality improvement

Achievements: River continuity

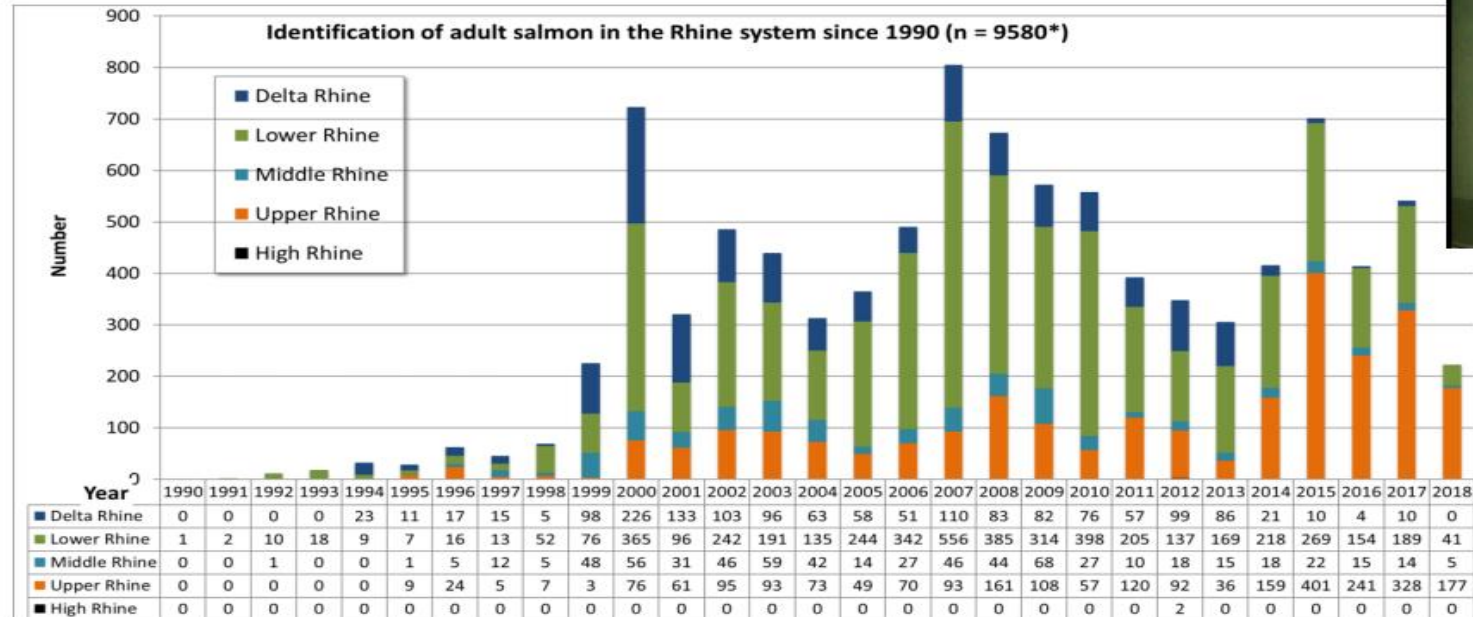

→ almost 500 barriers were made passable

EKOLOGIK HAMKORLIKNI IJOBIY TOMONLARI

Salmon is back!

E'TIROPINGIZ UCHUN RAHMATI